

כיצד נבנה איש אמת (איש תורה)

1. משנה ה-ו - גדולה תורה יותר מן הפנה ומן המלכות, שהמלכות נקנית בשלשים מעלות, והפנה בעשרים וארבע, והתורה נקנית בארבעים ושמונה דברים. ואלו הן, בתלמוד, בשמיעת האזן, בעריכת שפתיים, בבינת הלב, בשכלות הלב, באימה, ביראה, בענוה, בשמחה, בטרה, בשמוש חכמים, בדקדוק חברים, ובפפול התלמידים, בישוב, במקרא, במשנה, במעוט סחורה, במעוט דרך ארץ, במעוט תענוג, במעוט שינה, במעוט שיחה, במעוט שחוק, בארץ אפים, בלב טוב, באמונת חכמים, ובקבלת היסורין, המכיר את מקומו, והשמח בחלקו, והעושה סיג לדבריו, ואינו מחזיק טובה לעצמו, אהוב, אהב את המקום, אהב את הבריות, אהב את הצדקות, אהב את המישרים, אהב את התוכחות, מתרחק מן הכבוד, ולא מגיס לבו בתלמודו, ואינו שמח בהוראה, נושא בעל עם חברו, מקריעו לכף זכות, מעמידו על האמת, ומעמידו על השלום, מתישב לבו בתלמודו, שואל ומשיב, שומע ומוסיף, הלומד על מנת ללמד והלומד על מנת לעשות, המחכים את רבו, והמכין את שמועתו, והאומר דבר בשם אומרו, הא למדת שכל האומר דבר בשם אומרו מביא גאלה לעולם, שנאמר (אסתר ב) ותאמר אסתר למלך בשם מרדכי:

2. תפארת ישראל - בארבעים ושמונה דברים. ...המ"ח דברים שהרוצה לזכות בתורה, יקנה אותה .... **בתלמוד.** ד"ת צריך שיקבלם מרבו, וא"א להוציאם ע"י שכלו כשאר חכמות: **בשמיעת האזן.** ...ר"ל הקשבה גדולה, שצריך שייחד אזנו להדברים: **בעריכת שפתיים.** שיהיו שגורים בפיו כמו שקבלה מרבו, או כדברי הספר שלמד בו. **בבינת הלב.** להתבונן בדברים ששמע, ולהוציא מהם דבר מתוך דבר: **בשכלות הלב.** הוא ההסתכלות בסוד הצפון בחוקות התורה, שהאדם יכול רק להציץ בהם אבל לא לבארם בלשונו: **באימה.** שיהיה אימת רבו עליו: **ביראה.** שיהיה יראת שמים בלבו, שע"י אלה ישגיח היטב בדברי רבו בלימודו: **בענוה.** נגד ה', שע"י יהיה גם דברי תורתו בעצמן יקרים בעיניו להשגיח עליהם היטב: **בשמחה.** שע"י שילמד בשמחה יתפסו הדברים היטב בלבו: **בשמוש חכמים.** שע"י שיהיה תמיד סביב להם כשישמע להם, ילמד ממעשיהם הרבה מהלכה למעשה, וכאמרם ז"ל גדולה שמושה של תורה יותר מלימודה: **בדקדוק חברים.** כדי שישמע מה שידקדקו הם בהלימוד של הרב: **ובפפול התלמידים.** שע"י השאלות והתשובות שביניהן, ממילא רווחא שמעתתא, דגם ע"ז יתעורר לכמה דברים חדשים: **בישוב.** שיהיה מיושב בדעתו ולא מבוהל בדבריו. וי"א שיהא בקי בישבו של עולם, הן בדרך ארץ. והן בחכמות טבעיות ולמודיות, שע"י יכולים אלה להיות לו לרקחות ולטבחות לתה"ק, דהיינו שיהיו אלו משרתיה להבינה על ידן היטב, דכולן כלולים בה, גם ע"ז יהיה נחמד ונעים בעיני הבריות: **במשנה.** שיהיה בקי בהן: **במיעוט שינה.** דע"י רבוי שנה לא לבד שיפסיד הזמן, אלא גם יתישן שכלו, ויאבד חריצותו, אמנם גם פחות מהראוי ג"כ מזיק מאד לגוף ולנפש. **במיעוט שיחה.** דברים של מה בכך, ומיעוטו יפה לתורה, כדי שתנוח הנפש קצת ע"ז: **במיעוט שחוק.** מלתא דבדיחותא ג"כ מיעוטו יפה, כדי לשמח הנפש ולהבריקה בחריצות וזכרון **במיעוט דרך ארץ.** תשמיש, שהוא מחליש החריצות והזכרון. **בארץ אפים.** כי גם הכעס מחליש החריצות והזכרון, ומלבד שב' אלה מחלישין גם הגוף: **בלב טוב.** שיהא טבעו רך מלא חן וחסד להיטיב בשמחה לבריות: **באמונת חכמים.** יאמין לחכמים בחכמת התורה, אפילו לא ישיגם בשכלו: **ובקבלת היסורין.** הוא מדת הסבלנות שאינו מהרהר אחרי דרכי ה', ושומר מצותיו דרך תומו: **המכיר את מקומו.** ר"ל מדת שפלותו, שע"י יהיה עניו, גם ע"ז יתעמל להרבות חכמה: **והשמח בחלקו.** שע"י שיהיה לבו שמח תמיד יבין וגם יזכור ע"ז תלמודו טפי. וגם ע"י מדת ההסתפקות שבו, יהיה זריז תמיד בשקידת למודו. כי אין דבר שמזיק לחריצות ולזכרון ולשקידה, כמו העצבות והדאגות: **סייג לדבריו.** כדי שלא יכשל בחטאים: **ואינו מחזיק טובה לעצמו.** בדברים טובים שעשה: **אהוב.** שמיישר מנהגיו בחן ובחסד וברחמים, שע"י יאהבוהו הכל: **אהוב את הבריות.** ענין האהבה מתהווה ע"י הכרה והשוואה. ר"ל ע"י שיהיה האהוב מכיר את הנאהב, ושיבקש להשוות א"ע אליו. וזה אהב את המקום

ב"ה, שיכיר דרכיו. ושיבקש להשוות א"ע אליו. ואוהב את הבריות, שיכיר שמחת וצרת חבריו, וישווה א"ע אליו, להרגיש צרתו כאילו קרה לעצמו: **אוהב את הצדקות.** לא לבד שיהיו קלים בעיניו החיובים שחייבים לו הבריות, ויגדל בעיניו חיוביו להם. אלא גם אוהב את הצדקות, וידה ללבו מאוד כשיראה בנ"א מריעים זל"ז, ויתגבר כארי להושיע להעשוק, ולתמוך ידי המטיב לחבירו. וכדאשכחן במשרע"ה שהושיע גם לבנות עכו"ם מיד עשקן: **אוהב את התוכחות.** כשיוכחו אדם ישמח בזה: **אוהב את המישרים.** צדקות היינו מעשה צדק. ומשרים היינו דברי חכמה. ור"ל שהוא שונא כל מחשבות עקומות ועקושות, שבהן ירצה המתעקש להצדיק ענייניו. כי רק הדברים הישרים יאהב. או נ"ל דמשרים היינו מדות ישרות, וצדקות היינו חיוביו לד' ואדם: **מתרחק מן הכבוד.** אף דבשמרו כל הנ"ל ראוי הוא לכבוד אעפ"כ לא די שלא ירדף אחר כבוד, אלא אפי' כשירצו בנ"א לכבודו, ירחיק א"ע מהם, מצד צניעות, בהכירו היטב חסרונותיו, ויהיה שפלותו לעיניו תמיד, ועי"ז לבו נשבר בקרבו: **לא מגיס ליבו בתלמודו.** אינו ר"ל שאינו מתגאה בלימודו, דזה אינו מעלה רק מניעת חסרון נורא. וא"כ מה זה שבח בחיוביו. אלא פ' מלת גס. כמו שלבו גס בה [סוטה פ"א מ"ו – השפחות לא מצוות לראותה כי אינה מבוזה בעניהם] דר"ל בנ"א המכירים זא"ז שאין מתבוששין זמ"ז בשעושה דבר שאינו של צניעות בפניו. והנ"ל דקאמר אינו גס לבו בתלמודו, ר"ל שאינו חושב א"ע כרגיל עמה. רק כמדבר אם ארוסתו הנכבדת שאינו מכירה עדיין. ולהכי כשיעסוק בה, יש לו בושט פנים מלשלוח מחשבותיו חפשים בענייני האמונות והמצות שלימד ממנה, שאין השכל אנושי יכול להשיגם. וכמ"ש במשרע"ה ויסתר פניו כי ירא מהביט אל אלהים, וזכה למדריגה נשאה, שנאמר עליו ותמונת ה' יבט: **ואינו שמח בהוראה.** אינו שמח שהגיע לה, דירא שמא אינו כדאי לה, ושמא ישל בה מרוב דקותה ועמקה: **נושא בעול עם חבריו.** הן בטרחת הגוף, והן בהוצאות ממון, והן בצער נפשו, על מה שקרה לו לחבירו, והן כשחסר שכל לחבירו בעניינים זמניים או נצחיים, לא יחוש מלהטריח את עצמו ליעצו, ללמדו, לטובתו בעה"ז ובעה"ב: **מכריעו לכף זכות.** שבהיות כף מאזני הדעת של חבריו, נוטה פעם להרע ופעם להיטיב, יטריח להכריע מחשבותיו לזכות. או ר"ל שדן את חבריו לכף זכות: **(בעל עין טובה).** **מעמידו על האמת.** שיביא לו בענייני ראיות מוכיחות עד שיעמידו נכון על נקודת האמת: **מעמידו על השלום.** שגורם שיהיה שלום בנפשו של חבריו. מדפוחת לפניו חלונות הרקיע כמלא מחט סדקית, דהיינו כפי הראוי לחולשת עיניו להסתכל בסוד ה'. וזהו עוצם השלימות. או ר"ל שמעמידו על מדריגת השלום ממש, שלא יהיה חבריו מסופק באהבתו לו: **מתישב ליבו בתלמודו.** ר"ל כשמלמד לאחרים תורת ה' או דרכי ה' בדרשותיו, מתיישב בלבו מתחלה היטב, איך יסדר דברי לימודו. בקטן החל ובגדול כילה: **שואל ומשיב.** כי רק ע"י שאלות ותשובות יתחקקו הדברים בלב השומע. ושואל כענין ולא יפליג בדברים אחרים ובהצעות רחבות כדי להראות עוצם חכמתו. וכמו כן משיב כהלכה, כי זהו מה שרוצה. אבל לא יתכוון להטעות חבריו, כדי להראותו אח"כ חריפותו שיש בידו כח להטעותו. **שומע ומוסיף.** שומע דברי תלמידיו ואינו דוחם. וכשיוודע לו שלא היה להם די בדבריו הראשונים, לא יהיה לו למשא להוסיף על דבריו עד שיבינוהו היטב: **הלומד על מנת ללמד.** אף שהוא כבר גדול בתורה, אפ"ה מתייגע אף בדברים שאין בהן מעשה, כאמונות ודעות, כדי ללמדם לאחרים: **הלומד על מנת לעשות.** ובדברים שיש בהן מעשה, חוזר ללמדן דחושש שישכחם, והוא חפץ לעשותן בשלימות ורוצה גם ללמד אחרים לעשותן כראוי: **המחכים את רבו.** ר"ל אף עתה שנעשה גדול, אפ"ה כשזכר הדברים ששמע מרבו, וימצא בהן דברי תימה, לא יאמר שנשמט מרבו הדבר שידע הוא. אלא יאמר שרבו חכם גדול היה, ועמקו מחשבותיו ממנו, ויטריח להעמידן: **והמכון את שמועתו.** ר"ל אף כשדברי רבו סותרים זא"ז, יטריח לכוונם: **האומר דבר בשם אומרו.** לא מבעיי' שלא יתלבש בטלית שאינו שלו, אלא יכבד למלמדו כל כך שלא יאמר סתם כך שמעתי, רק יזכיר שמו לברכה: **מביא גאולה לעולם.** שמי שעושה דבר טוב, הקדוש ברוך הוא חפץ שיתפרסם שם המטיב ודרכיו בעולם, וילמדו אחרים ממנו: **בשם מרדכי.** דהרי מרדכי עשה קידוש השם גדול, להודיע איך היהודי נאמן למלכו, שהרי הסתכן עם ב' שרים גדולים כדי להציל מלכו, ולא היה חושש אולי המלך המבוהל והטפש ההוא הי' מוחל להם, והיו עי"ז חיינו תלויים בשערה. אולם ע"י שאמרה אסתר לאחשוורוש המעשה בשם מרדכי, נתגלגל הדבר שע"ז באה גאולה לעולם, ולא לבד גאולת צרת הגוף אלא גאולת הנפש והתקרבו ישראל לאביהם שבשמים